

תזכיר חוק

א. שם החוק המוצע

חוק סליקה אלקטרונית של שיקים, התשע"ה-2015

ב. מטרת החוק המוצע והצורך בו:

תזכיר זה מופץ בהמשך להחלטת הממשלה מיום 22.10.14, המאמצת את מסקנות דו"ח הצוות לצמצום השימוש במזומן במשק הישראלי, ובמקביל להפצת תזכיר חוק לצמצום השימוש במזומן, התשע"ה-2015.

המעבר מסליקה פיזית של שיקים, לסליקה אלקטרונית המתבצעת באמצעות תקשורת מחשבים, התרחש בשנים האחרונות במספר מדינות בעולם. באותן המדינות נחקקו חוקים המסדירים את הכללים שלפיהם תפעל המערכת הבנקאית בסליקה אלקטרונית של שיקים.

מטרת הסליקה האלקטרונית לייעל את תהליך סליקת השיקים ולהביא לחיסכון בעלויות הסליקה בשני היבטים: האחד - לייתר את הצורך בשינוע של השיקים מהבנק הגובה, שבו הם מופקדים, אל הבנק הנמשך, שלו הם מוצגים לפירעון, ובחזרה - במקרה שהשיק מוחזר. השני - לייתר את הצורך בשמירת השיקים, במשך תקופה ארוכה (כל משך תקופת ההתיישנות) במקומות אחסון מתאימים, ולתת אפשרות להשמידם זמן מה לאחר הפקדתם. כמו כן, מכיוון שהסליקה האלקטרונית מהירה יותר מהסליקה הפיזית, יתקצר משך הזמן שיחלוף מרגע הצגת השיק לפירעון עד לרגע זיכוי חשבון הלקוח, ובכך ניתן יהיה להבטיח את ודאות העסקה באופן מהיר יותר.

מכיוון שמטרות החוק המוצע, כפי שפורטו לעיל, הן ייעול תהליך הסליקה וחיסכון בעלויותיו, אין בהוראותיו כדי ליצור כל שינוי משפטי בזכויות של מאן דהוא על פי שיק ומכוחו, רק בשל כך שהוצג בדרך האלקטרונית על פי החוק או בשל כך שהשיק המקורי לא נשמר על ידי הבנק.

ג. עיקרי החוק המוצע:

הסדרה של סליקה אלקטרונית של שיקים במערכת הבנקאית חלף הצגה פיזית של השיקים, הסדרה של החזרת שיק שסורב ללקוח, הסדרת קבילותו של השיק

הממוחשב בהליך המשפטי, הסמכה לקבוע כללים בעניין הסליקה האלקטרונית ובעניין שמירתו של השיק הפיזי, וכן קביעה כי היקף האחריות של הבנק כלפי לקוחו בהתאם לכל דין לא תשתנה בשל שינוי שיטת הסליקה, הכל כפי שמפורט בדברי ההסבר.

ד. השפעת החוק המוצע על החוק הקיים :

אין

ה. השפעת החוק המוצע על תקציב המדינה, על תקנים במשרדי הממשלה ועל ההיבט המנהלי :

אין

ו. להלן נוסח החוק המוצע :

תזכיר חוק מטעם משרד המשפטים:

תזכיר חוק סליקה אלקטרונית של שיקים, התשע"ה-2015

הגדרות	1. בחוק זה -
	"בנק" - תאגיד בנקאי כמשמעותו בחוק הבנקאות (רישוי), התשמ"א-1981, המקבל פיקדונות כספיים בחשבונות עובר ושב, על מנת לשלם מהם בשיק לפי דרישה וכן חברת הדואר;
	"חברת הדואר" - החברה כהגדרתה בחוק הדואר, התשמ"ו-1986 ¹ (בהגדרה זו - החוק), בנותנה את השירותים הכספיים כהגדרתם בסעיף 1 לחוק, באמצעות חברת הבת, כמשמעותה בסעיף 88יא לחוק;
	"בנק גובה" - בנק המציג לפירעון שיק ממוחשב;
	"בנק נמשך" - בנק עליו משוך שיק;
	"הנגיד" - כהגדרתו בחוק בנק ישראל, התש"ע-2010 ² ;
	"השר" - שר המשפטים;
	"חומר מחשב", "מחשב" ו- "פלט" - כהגדרתם בחוק המחשבים, התשנ"ה-1995 ³ ;
	"מסר אלקטרוני" - כהגדרתו בחוק חתימה אלקטרונית, התשס"א-2001 ⁴ .
	"סריקה ממוחשבת של שיק" - הליך טכנולוגי המעתיק שיק משני צדיו לחומר מחשב באופן שניתן לאחזר ממנו תוצר קריא הזהה בתוכנו ובצורתו למקור;
	"הפקודה" - פקודת השטרות (נוסח חדש) ⁵ ;
	"שיק", "שרטוט" - כמשמעותם בסעיפים 73 ו-76 לפקודה, בהתאמה;
	"שיק ממוחשב" - חומר מחשב שהוא תוצר של סריקה ממוחשבת של שיק.
סליקה אלקטרונית של שיקים	2. (א) על אף הוראות סעיף 44 לפקודה, הצגה לפירעון של שיק בידי בנק גובה לבנק נמשך תיעשה באמצעות הצגת שיק ממוחשב בתקשורת מחשבים; הצגה כאמור של שיק שהמקור שלו לא הגיע אל הבנק הגובה תיעשה רק אם השיק משורטט ומודפסות או רשומות עליו מילים האוסרות את העברתו.

¹ ס"ח התשמ"ו, עמ' 79.

² ס"ח התש"ע, עמ' 452.

³ ס"ח התשנ"ה, עמ' 366.

⁴ ס"ח התשס"א, בעמ' 210.

⁵ דיני מדינת ישראל, (נוסח חדש) מס' 2, עמ' 12.

(ב) סירב הבנק הנמשך לפרוע שיק ממוחשב שהוצג לו כאמור בסעיף קטן (א), מכל סיבה שהיא, ישלח לבנק הגובה מסר אלקטרוני, שבו מצוינות סיבות הסירוב.

(ג) בנק ימסור ללקוח הזכאי לכך, לפי דרישתו, פלט של השיק הממוחשב שמצוינות בו סיבות הסירוב ושם הבנק הגובה ;

3. (א) על אף הוראות כל דין, פלט של שיק ממוחשב שמתקיימים לגביו כל אלה ייחשב לשיק, וישמש ראיה קבילה להוכחת אמיתות תוכנו בכל הליך משפטי :

(1) חומר המחשב ממנו הופק הפלט נשמר בצורה מהימנה מעת יצירתו ;
(2) דרך הפקת הפלט יש בה כדי להעיד על כך כי הוא זהה בתוכנו לחומר המחשב ממנו הופק ;

(3) תהליך ההמרה לחומר מחשב היה תהליך המרה אמין ;
(ב) לעניין סעיף קטן (א) הנגיד רשאי לקבוע בכללים, בהסכמת השר, הוראות לעניין סריקה ממוחשבת של שיק, אופן שמירתו של שיק ממוחשב והליך הפקת הפלט של שיק כאמור.

4. חובת שמירת שיקים
הנגיד ייקבע כללים, לאחר התייעצות עם השר ועם השר לבטחון הפנים, לעניין שמירת השיקים, אשר הוצגו לפירעון לפי סעיף 2 לחוק זה.

5. אחריות בשל נזק שנגרם עקב אי שמירת שיק
הבנק הנמשך יהיה אחראי כלפי הלקוח לנזק שנגרם, בהתאם להוראות כל דין, לרבות עקב אי שמירת שיק בידי הבנק הגובה.

6. ביצוע ותקנות
השר ממונה על ביצוע הוראות חוק זה והוא רשאי, בהסכמת הנגיד, להתקין תקנות בכל הנוגע לביצועו.

7. תחילה
(א) תחילתו של חוק זה תשעה חודשים מיום פרסומו.

(ב) השר רשאי לקבוע בצו, בהסכמת נגיד בנק ישראל, מועד שונה לכניסתו לתוקף של חוק זה או חלקים ממנו.

דברי הסבר

כללי

המעבר מסליקה פיזית של שיקים, לסליקה אלקטרונית המתבצעת באמצעות תקשורת מחשבים, התרחש בשנים האחרונות במספר מדינות בעולם. באותן המדינות נחקקו חוקים המסדירים את הכללים שלפיהם תפעל המערכת הבנקאית בסליקה אלקטרונית של שיקים.

מטרת הסליקה האלקטרונית לייעל את תהליך סליקת השיקים ולהביא לחיסכון בעלויות הסליקה בשני היבטים: האחד - לייתר את הצורך בשינוע של השיקים מהבנק הגובה, שבו הם מופקדים, אל הבנק הנמשך, שלו הם מוצגים לפירעון, ובחזרה - במקרה שהשיק מוחזר. השני - לייתר את הצורך בשמירת השיקים, במשך תקופה ארוכה (כל משך תקופת ההתיישנות) במקומות אחסון מתאימים, ולתת אפשרות להשמידם זמן מה לאחר הפקדתם. כמו כן, מכיוון שהסליקה האלקטרונית מהירה יותר מהסליקה הפיזית, יתקצר משך הזמן שיחלוף מרגע הצגת השיק לפירעון עד לרגע זיכוי חשבון הלקוח, ובכך ניתן יהיה להבטיח את ודאות העסקה באופן מהיר יותר.

מכיוון שמטרות החוק המוצע, כפי שפורטו לעיל, הן ייעול תהליך הסליקה וחיסכון בעלויותיו, אין בהוראותיו כדי ליצור כל שינוי משפטי בזכויות של מאן דהוא על פי שיק ומכוחו, רק בשל כך שהוצג בדרך האלקטרונית על פי החוק או בשל כך שהשיק המקורי לא נשמר על ידי הבנק.

סעיף 1 המונחים הבסיסיים לתהליך הסליקה: "שיק" "בנק נמשך" ו"בנק גובה", שואבים את משמעותם מפקודת השטרות.

בנוסף למונחים אלה מוגדרים בהצעת החוק מונחים נוספים, שלהם חשיבות בנושא הסליקה האלקטרונית. ההגדרות "חומר מחשב", "מחשב" ו-"פלט" עוקבות למונחים אלה בחקיקה הקיימת. מונח נוסף שמוצע להגדירו הוא "שיק ממוחשב", אשר מכון לתוצר הפעולה של סריקה ממוחשבת של שיק. בתהליך הסריקה הממוחשבת נעשית המרה של השיק המקורי לחומר מחשב, אשר ממנו ניתן להפיק פלט, הזהה בתוכנו ובצורתו לשיק המקורי שנשרק. מוצע להחיל את הוראות החוק גם על חברת הדואר, זאת מאחר שהסליקה האלקטרונית תתבצע גם על ידי חברת הדואר.

סעיף 2 הסעיף המוצע מסדיר את הסליקה האלקטרונית של שיקים במערכת הבנקאית. בסעיף קטן (א) מוצע לקבוע את העיקרון הכללי, לפיו תחול החובה על כל בנק גובה להציג שיקים לפירעון לכל בנק נמשך באופן אלקטרוני. משמעות הדבר, שההצגה הפיזית, המעוגנת

בפקודת השטרות לא תהיה תקפה עוד בכל הנוגע לשיקים המוצגים לפירעון על ידי בנק אחד למשנהו. החוק המוצע אינו חל על שטרות שאינם שיקים.

הצורך להטיל על הבנקים חובה להציג שיקים אך ורק בדרך אלקטרונית, ולא לאפשר לבנק כלשהו להציג שיק בדרך פיזית, נובע מכך שבחירה של בנק מסוים להציג פיזית שיקים לבנקים הנמשכים, תחייב ניהול של שתי מערכות מיכוניות מקבילות ולפיכך, עלולה ליצור חוסר עקביות בהתנהלות הבנקים באשר לשימוש בשיקים ובשיקים ממוחשבים.

בנוסף מוצע לקבוע, כי הצגה אלקטרונית של שיק שהמקור שלו לא הגיע אל הבנק הגובה תתאפשר רק אם השיק הוא שיק משורטט ומודפסות או רשומות עליו מילים האוסרות על העברתו. זאת, כדי למנוע את האפשרות לסחר בשיק לאחר הפקדתו לשם גבייה.

בסעיף קטן (ב) מוצע העיקרון המשלים לעיקרון שבסעיף קטן (א), קרי: גם החזרה של שיק תעשה באופן אלקטרוני. כלומר, בכל מקרה שבו הבנק הנמשך מסרב לפרוע שיק שהוצג לגבייה, עליו להחזיר את השיק באמצעות משלוח מסר אלקטרוני בו יצינו סיבות ההחזרה.

סעיף קטן (ג) המוצע קובע כי הבנק ימסור ללקוחו תחליף לשיק המקורי - פלט מחשב של השיק הממוחשב בצירוף סיבות ההחזרה. בפלט יופיעו גם פרטי הבנק הגובה שיצר אותו, זאת כדי שיהיה תיעוד על גבי הפלט מי הבנק שהפיק אותו (שכן אלמלא הוראה זו, הפלט יכול רק את פרטי הבנק הנמשך, המופיעים על גבי השיק המקורי שנסרק). מסירת פלט של השיק הממוחשב ללקוח תעשה ככל שהלקוח זכאי לקבלו ובכפוף לזכויות הבנק בשיק, למשל שעבוד לטובת הבנק. לנוכח העובדה כי ייתכנו מצבים בהם לקוח יבקש להציג שיק לגבייה פעם נוספת (למשל במקרה של העדר חתימה על גבי השיק), מוצע כי מסירת פלט של שיק ממוחשב תעשה לפי דרישת הלקוח בלבד, שכן פלט של שיק ממוחשב שיימסר ללקוח לא יוכל להיות מוצג בשנית לבנק הנמשך.

סעיף 3 כדי להבטיח כי ניתן יהיה להגיש פלט של שיק ממוחשב לבית משפט או להוצאה לפועל לצורך תשלומו בידי המושך, מוצע לקבוע בסעיף קטן (א) כי הפלט של השיק הממוחשב ייחשב לשיק לכל דבר ועניין, למשל לעניין אחיזה וישמש ראיה קבילה בהליך משפטי (רשומה מוסדית), אם עמד בתנאים המנויים בסעיף. על מנת לעמוד בתנאים אלו, יש להסדיר הליכים ואמצעים שיבטיחו סליקה אלקטרונית מיטבית של השיקים ובעיקר שיבטיחו כי הדמיה שלו תהא ברורה ואמינה. באופן זה תהליך סריקת השיק, שמירת השיק הממוחשב וכן הפקת הפלט והמסר האלקטרוני במקרה של אי פירעון יהיו אמינים לצורך הסליקה האלקטרונית.

בסעיף קטן (ב) מוצע להסמיך את הנגיד לקבוע כללים, בהסכמת שר המשפטים, לעניין

סריקה ממוחשבת של שיק, אופן שמירתו של שיק ממוחשב והליך הפקת הפלט, שיבטיחו עמידה בתנאים המנויים בסעיף קטן (א) .

סעיף 4 הסעיף מסמיך את הנגיד לקבוע כללים, בהתייעצות עם שר המשפטים ועם השר לביטחון הפנים, לעניין שמירת שיקים, שהוצגו לפירעון לפי סעיף 2 המוצע, ככל שיתעורר צורך להורות לבנקים לשמור סוגי שיקים לצורך חקירות פליליות.

סעיף 5 הסעיף המוצע קובע, כי היקף האחריות של בנק כלפי לקוחו, בהתאם לכל דין, לא תשתנה בשל שינוי שיטת הסליקה של שיקים מפיזית לאלקטרונית ואף תורחב בהתייחס לנזק שייגרם ללקוח כתוצאה מאי שמירת השיק בידי הבנק הגובה.

סעיף 6 מוצע לקבוע, כי השר הממונה על ביצוע החוק הוא שר המשפטים, שהוא גם השר הממונה על ביצועה של פקודת השטרות.

סעיף 7 מוצע לקבוע, כי מועד תחילתו של החוק יהיה תשעה חודשים מיום פרסומו. מוצע להסמיך את שר המשפטים לקבוע בצו, בהסכמת נגיד בנק ישראל, מועד תחילה שונה לכניסתו של החוק או חלקים ממנו לתוקף בהתאם להיערכות הבנקים ליישומו.